

Мар'ян Мудрий

**“РУСИНИ ПОЛЬСЬКОЇ НАЦІЇ”
(GENTE RUTHENI, NATIONE POLONI)
В ГАЛИЧИНІ ХІХ ст. І ПОНЯТТЯ “ВІТЧИЗНИ”**

Образ “русина польської нації” (*gente Ruthenus, natione Polonus*) ненадовго в середині ХІХ ст. став однією з прикметних ознак національного – польського й українського – відродження в Галичині, зокрема польсько-українського взаємовпливу. В суспільно-політичному дискурсі краю поняття *gente Rutheni, natione Poloni* з’явилося в першій половині ХІХ ст. на означення політичної та національної самоідентифікації польських патріотів, переважно з числа нової інтелігенції, що мали руське походження. Поняття це не виникло на порожньому місці. Історичною підставою для нього став сформований у Речі Посполитій стереотип шляхтича-русина, у свідомості котрого, як пише Наталя Яковенко, з одного боку, було міцно закорінене відчуття свого “руського” походження і споріднення “з нашою Руссю”, “нашим народом Руським”, а з іншого – не піддавалася сумніву власна приналежність до “польської політичної нації”, іншими словами – до держави, у якій провідну роль відігравали польський етнос і польська культура¹. Однак зв’язок між новочасним, що з’явилося в ХІХ ст., поняттям *gente Rutheni, natione Poloni* та шляхетською річпосполитською традицією, як показують найновіші дослідження, не був прямим. Покликання на польського публіциста ХVІ ст., русина з Перемишльщини Станіслава Ожеховського (Оріховського) – Роксолана, як нібито творця вислову *gente Ruthenus, natione Polonus*, було побудоване на неправильній та викривленій інтерпретації його творчості. Позиція С. Ожеховського відображала конкретні реалії ХVІ ст. і не мала нічого спільного з проголошенням примату національності (*natione*) над походженням (*gente*), як це робили польські патріоти в ХІХ ст.² Зрештою, дискусійним залишається в історіографії й твердження про руське (українське) етнічне походження католика С. Ожеховського (так само як, скажімо, Юрія Дрогобича чи Павла Русина з Кросна) і віднесення його до представників української культури. Так чи так, незалежно від етнічного походження, він прагнув представляти саме Русь, під якою розумів насамперед Галичину³.

¹ Н. Яковенко. *Gente Ruthenus natione Polonus – зміст і еволюція поняття у баченні В’ячеслава Липинського* // *В’ячеслав Липинський: історико-політологічна спадщина і сучасна Україна* / Ред. Я. Пеленський. Київ; Філадельфія, 1994. С. 97; Т. Chynczewska-Hennel, N. Jakowenko. *Spółeczeństwo – religia – kultura // Między sobą. Szkice historyczne polsko-ukraińskie* / Pod red. T. Chynczewskiej-Hennel i N. Jakowenko. Lublin, 2000. S. 114-118.

² D. Althoen. *Natione Polonus and the Naród Szlachecki. Two Myths on National Identity and Noble Solidarity* // *Zeitschrift für Ostmitteleuropa-Forschung*. 2003. Vol. 52. S. 475-508. Див. також: Я. Грицак. *Пророк у своїй вітчизні. Франко та його спільнота (1856–1886)*. Київ, 2006. С. 115, 472.

Для обґрунтування своєї життєздатності група *gente Rutheni, natione Poloni*, що сформувалася в півдавстрійській Галичині, природно, потребувала історичної традиції, тобто утвердження в суспільстві переконання про продовження нею тісного зв'язку з минулим. У процесі творення цієї історичної традиції – як це нерідко траплялося в новочасних національних історіографічних концепціях – знання про минуле використовувалися не тільки вибірково, а й підпорядковувалися новочасному (етнічному й охоплюючому всі суспільні верстви, а не тільки шляхту) розумінню національності, новому – з точки зору змісту – понятійному апарату, а також актуальним завданням національно-політичного розвитку⁴. Тому не дивно, що династично-державницьке поняття “польської нації” С. Ожеховського було відчитане в XIX ст. у категоріях новочасної національної свідомості, тоді як у самого публіциста воно означало тільки досконалу політично-правову систему, що вигідно вирізнялася тоді серед інших з огляду на широкі суспільно-політичні свободи для шляхетської верстви⁵. У творах С. Ожеховського проникливий дослідник не знайде бажання вибудувати формулу залежності між походженням і національністю. Позитивні результати середньовічної модернізації Галицької Русі й завершення формування в Польському королівстві “народу-шляхти” переконали С. Ожеховського, що він є свідком народження досконалої політичної системи, в якій русини знайдуть повновартісне місце й – що важливо – реальний захист від турецько-татарської загрози. Це був наголос на *руськості* (швидше територіальній, ніж етнічній), що завдяки щасливому збігу обставин опинилася в політично вигідних умовах для самозбереження і розвитку⁶. У публіцистичних настроях С. Ожеховського “пробивається вже зерно концепцій, що стали пізніше одним із джерел руського сепаратизму”⁷.

Немає сумніву, що формула *gente Rutheni, natione Poloni*, яка вказувала на перевагу національності над походженням, була явищем XIX ст. Водночас і попри все вона була пов'язана більше з минулим, ніж майбутнім, адже підсумовувала не завжди помітні назвні етносоціальні зміни, що відбулися в Речі Посполитій. Це був природний процес, характерний не тільки для так званої польської (Правобережної), але також підросійської (Лівобережної) частини України. Силою об'єктивних обставин українці, не маючи протягом століть політичної самостійності, були змушені

³ Я. Ісаєвич. *Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми*. Львів, 2002. С. 86. Пор.: Я. Дашкевич. Куди показує компас? Про концепцію п'яти томної “Історії української культури” // *Київ*. 1991. № 2. С. 115.

⁴ Докладніше див.: І. Куций. *Українська науково-історична думка Галичини (1830–1894 pp.): рецепція національної історії*. Тернопіль, 2006; О. Руда. Оцінка Люблінської унії 1569 р. у польській історіографії кінця XIX – початку XX ст. // *Багатокультурне історичне середовище Львова в XIX і XX століттях / Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XIX i XX wieku*. Львів; Жешів, 2006. Т. 4 / За ред. Л. Зашкільняка і Є. Матерніцького. С. 316–331, та ін.

⁵ П. Сас. С. Оріховський, Й. Верещинський: політико-правові концепції державного устрою // *Україна – Польща: історична спадщина і суспільна свідомість. Матеріали міжнародної наукової конференції, Кам'янець-Подільський, 29–31 травня 1992 р.* Київ, 1993. С. 62–68.

⁶ *Orichoviana. Opera inedita et epistulae Stanislai Orzechowski. 1543–1566* / Ed. I. Korzeniowski. Cracoviae, 1891; S. Orzechowski. *Wybór pism* / Oprac. J. Starnawski. Wrocław etc., 1972; С. Оріховський. *Твори* / Перекл. з лат. та старопол. В. Литвинова. Київ, 2004.

⁷ A. Wilson. *Українцы / Z angielskiego przełożył M. Urbański*. Warszawa, 2002. S. 50.

приспосовуватися до чужих державних систем, шукати способи поєднання різних лояльностей. За таких умов початково “чужі” держави з часом могли бути усвідомлені українцями як “свої”. Питання завжди полягало тільки в тому, наскільки політичні лояльності змінювали, модифікували самоідентифікацію русинів за походженням. Націоналізація політичної системи в Речі Посполитій (у Росії теж) відбувалася поступово: “окремі *gentes* зливалися в одну *natio*, котра не означала, як колись, мешканців однієї держави, хоча й різного походження і мови, а мешканців, з’єднаних в одній мовній та інституційній спільноті, і – що найважливіше – в одній польській національній свідомості”⁸. Думаю, що формула *gente Rutheni, natione Poloni* як словесний вираз етносоціальних перетворень з’явилася в XIX ст. для пояснення ще не усвідомлених громадсько активною частиною галицького суспільства змін. Вона не використовувалася для вираження чи опису статичного, давно незмінюваного, самозрозумілого для всіх стану колективної чи індивідуальної національної свідомості. Тому в півдавстрійській Галичині формула *gente Rutheni, natione Poloni* звучала не як програма до дії, не як спосіб зберегти етнокультурну самобутність, а як своєрідне виправдання, як визнання краху двоступеневої / подвійної національної свідомості, як відображення стрімкого процесу руйнування сформованої в часи давньої Речі Посполитої спільної польсько-русько-литовської “ідеологічної батьківщини”. Кожен, хто в XIX ст. називав себе *gente Ruthenus, natione Polonus*, по суті був у сучасному розумінні поляком, підкреслюючи тільки своє руське коріння, свій шлях до обраної “польськості” – передусім національної (мовно-культурної), а не державної.

В ідейному плані група “русинів польської нації” в Галичині XIX ст. була результатом зіткнення і взаємодії двох ідеологій – Просвітництва й Романтизму, які пропонували різні концепції модерного націотворення (відповідно, державно-політичну й етнічно-культурну), а відтак цілком відмінне розуміння поняття “вітчизни”. Згідно з ідеологією Просвітництва, утвердження в державі єдиної мови, принаймні в ділянці публічно-правових відносин, повинно було сприяти як уніфікації держави, так і зміцненню її безпеки, прокладати шлях для поступу освіти й поширення нових ідей, бути, зрештою, гарантією ефективного функціонування політико-правового устрою. У “польському” випадку це означало відродження Речі Посполитої та інтеграцію всіх її жителів у єдиній польській нації – єдиній політично й культурно. На відміну від Просвітництва, Романтизм наголошував індивідуальну творчу свободу. Романтики відшукували у різних сферах буття, зокрема національній, внутрішні протилежності, акцентували значення народних мов та історичного минулого регіонів як джерела й засобу національного самоусвідомлення, виховання й формування почуття самоповаги – основного чинника будь-якого культурного й політичного прогресу й людських взаємовідносин. “Мала (локальна) батьківщина” для романтиків мала пріоритетне значення порівняно з розумінням “вітчизни” як великого й культурно одноманітного державно-політичного утворення. Спроба Габсбургів суттєво прискорити за допомогою адміністративних важелів розвиток Галичини призвела до змішування просвітницьких і романтичних цінностей. Формула *gente Rutheni, natione Poloni* на короткий час – у 40–60-х рр. XIX ст. –

⁸ S. Kot. Świadomość narodowa w Polsce w. XV–XVII (Odczyt w Oddziale Krakowskim Polskiego Towarzystwa Historycznego) // *Kwartalnik Historyczny*. Lwów, 1938. R. 52. S. 27.

стала виразом цього змішування, зокрема спробою поєднати просвітницьке й романтичне розуміння “вітчизни”.

У Габсбурзькій монархії не було умов для відтворення стереотипу “політичного поляка” в його шляхетській версії. У XIX ст. головними співучасниками формації *gente Rutheni, natione Poloni* стала міська суспільність і греко-католицький клір, тобто групи, що співтворили нову суспільну верству – інтелігенцію⁹. Однак участь інтелігенції не забезпечила для середовища *gente Rutheni, natione Poloni* ідеологічної самодостатності, залишила його малозрозумілою для багатьох “річчю в собі”. Ідея двоступеневої чи подвійної русько-польської національної свідомості мала виразну особистісну специфіку, що нині дає підстави стверджувати про її вторинність відносно масових, сильніших проєктів національної свідомості. У певному сенсі ідеологію *gente Rutheni, natione Poloni* можна вважати сукупністю індивідуальних відповідей на виклики, які надходили з боку активної частини галицько-руського суспільства. Ці виклики були пов’язані – після поділів Речі Посполитої – з виникненням умов для формування в Галичині відразу кількох руських націотворчих проєктів, які різнилися уявленнями про межу національної території, рушійні сили й механізми націотворчого процесу. На формування образу Русі в галицько-руській картині світу мали визначальний вплив три чинники: офіційний Відень, російська (*русская*) державність, а також малоруська мовно-культурна й історична (завдяки козаччині) самобутність. Згідно з ними, у південно-східній Галичині намітилися три можливі варіанти формування новочасної руської національності: галицько-руський (русинський), малоруський (український) і панрусський¹⁰. Усі вони відштовхувалися від факту розвалу Речі Посполитої та неможливості відновлення в майбутньому єдиного річпосполитського політичного й культурного простору. Це був кінець концепції “польської вітчизни” і початок інтенсивних пошуків “вітчизни руської”. Багатообіцяючим у плані ефективного протистояння польським впливам і захисту в Галичині руських інтересів був, безумовно, панрусський проєкт, який передбачав орієнтацію на багатовікові загальноруські культурні цінності зі збереженням політичної лояльності до монархії Габсбургів. Саме таке, спрямоване проти поляків, українсько-російське бачення “вітчизни” самбірськими русинами зауважив, наприклад, Владзімеж Козловський, який у 1902–1903 рр. з’ясував національне становище польського населення в повітах Східної Галичини¹¹. Галицьке русофілство було дзеркальним запереченням річпосполитської концепції єдиної “польської вітчизни”, чим завдячує спочатку своєю популярністю, а пізніше занепадом. Формулу *gente Rutheni, natione Poloni* зразка середини XIX ст. певною

⁹ A. A. Zięba. *Gente Rutheni, natione Poloni. Z problematyki kształtowania się ukraińskiej świadomości narodowej w Galicji // Prace Komisji Wschodnioeuropejskiej Polskiej Akademii Umiejętności. Kraków, 1995. T. 2. S. 66.*

¹⁰ J.-P. Himka. *The Construction of Nationality in Galician Rus’: Icarian Flights in Almost All Directions // Intellectuals and the Articulation of the Nation / Ed. by R. G. Suny and M. D. Kennedy. Ann Arbor (Mich.), 1999. Pp. 109-164.*

¹¹ В. Козловський занотував: “Вітчизна-мати Росія і Україна – дві вітчизни” (“Ojczyzna-matka Rosyya i Ukraina – dwie ojczyzny”) (Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН

мірою можна трактувати як спробу пропольської частини руського суспільства краю подолати русофільство старими річпосполитськими методами.

Було два різновиди парадигми “русини польської нації” в Галичині XIX ст. – ідеологічний і територіальний. Перший робив наголос на моральній відповідальності за збереження річпосполитського духовно-культурного й політичного простору, вважаючи його втрату нічим не виправданим цивілізаційним марнотратством. У текстах йшлося про спільне історичне минуле, традицію спільного захисту Речі Посполитої від зовнішніх ворогів і необхідність так само спільної жертвовної боротьби за національну свободу перед німецькою і російською загрозами, потребу відновлення польської державності як втілення національно-релігійної гармонії¹². Другий наголошував на територіальному походженні й патріархальних безконфліктних стосунках на Русі між шляхтою і селянством¹³. То були два зустрічні рухи у творенні в підавстрійській Галичині формації *gente Rutheni, natione Poloni*: з одного боку, русинів, які в першому поколінні “вибирали” польськість, з іншого – польських аристократів, нащадків руської шляхти, які руськість “пригадували”. Хто й чому польськість “вибирав”? Головно це були представники нової галицької інтелігенції: письменники, публіцисти, гімназійні вчителі (завичай польської мови й історії), юристи, – тобто всі ті, у кого бажання долучитися до польської культури було невіддільне від турботи про досягнення відносно благополучного, як на вихідців із руських соціальних низів, життєвого статусу й матеріального благополуччя. А що змушувало польських аристократів “пригадувати” давнє руське походження?

України (далі – ЛНБ). Від. рукописів. Ф. 59 (В. Козловський). Од. зб. 402. Арк. 11). Докладно про так звану “Акцію В. Козловського” див.: О. Аркуша. Українсько-польські відносини у Східній Галичині на початку XX ст.: акція Владзімежа Козловського 1902–1903 років // *Вісник Львівського університету. Серія історична*. Львів, 2002. Вип. 37/1. С. 268–314.

¹² [K. Cieglewicz]. *Rzecz czerwono-ruska 1848 roku, przez Kaspra Cieglewicza*. [Lwów, 1848] (= *Rzecz czerwono-ruska 1848 roku, przez Kaspra Cieglewicza // Dziennik Narodowy* (Lwów). 1848. Nr 130. 29 sierpnia; Nr 133. 1 września); [J. Horoszkiewicz]. *Czestny muzi i brat'ia // Dnewnyk Ruskij* (Львів). 1848. Ч. 3. 1 (13) вересня. Підпис: Н. J.

¹³ І. Чорновол. Свої серед чужих, чужі серед своїх: Федоровичі гербу Огінець у контексті українського національного руху XIX ст. // *Молода нація: Альманах* (Київ). 2003. № 3 (28). С. 62–64. Незнаний на прізвище кореспондент львівського “*Dziennika Literackiego*”, що походив зі “священничої касті”, закликав представників відомих шляхетських родів – Сапег, Потоцьких, Дзедушицьких, Воронєцьких та інших – без вагань визнати себе русинами “за кров’ю й походженням” і заявити про свої першочергові права представляти інтереси руського населення: “Нехай кожен патріот з правого боку Сяну завжди й усюди називає себе тільки русином, а також любить, як належить, рідний край, народ і простолюд, тобто національну ідею, польську вітчизну” (“*Niech każdy patryjota po prawej Sanu wszędzie i zawsze nie nazywa się inaczej, jedno Rusinem, a miłuję jak się należy kraj, naród i lud ojczysty tj. ideę narodową, ojczyznę polską*”). Як приклад автор наводив власні почуття “русина”, вихованого в “селянській хаті” на засадах любові до “мови простолюду”, “рідного краю”, “вітчизни”. Однак ця любов зводилася в нього до дилеми між Польщею і Росією, яку він однозначно розв’язував на користь єдності з Польщею, тоді як проросійську орієнтацію вважав загрозою для самобутності Русі. Соціальний і конфесійний плюралізм, стверджував автор, не міг захитати створену Богом польсько-руську єдність і розпалити конфлікт (*Narzcza; co znaczy nazwisko: Lach, Rusin, Polak (Ustęp z rozprawy obszerniejszej o kwestji ruskiej) // Dziennik Literacki* (Lwów). 1861. Nr 49. 21 czerwca. Підпис: Jelitenko).

Можна припустити, що цим чинником була занадто швидка й радикальна, як на шляхетський спосіб мислення, націоналізація суспільно-політичного, культурно-освітнього й соціально-господарського життя краю, яка загрожувала втягнути Східну Галичину в неконтрольований вир етнічного, конфесійного й соціального конфлікту. Після відміни в 1848 р. панщини шляхтичі-землевласники була змушені дбати про забезпечення добросусідських відносин з руським селянством. Наголошення на “руськості” давало підстави також представляти інтереси Русі в парламентсько-представницьких органах, вплив яких зростав, – австрійському парламенті (Державній Раді) й Галицькому сеймі.

Основу ідеології “русинів польської нації” становили поняття “спільна вітчизна” й категорія “братерства”, які мали не так змістовно-описове, як емоційно-почуттєве навантаження. Легко зауважити також наголос на культурно-побутовому, а не державно-політичному вимірі цієї вітчизни¹⁴. “Ми ж нами заселений край [вважаємо] спільною з поляками вітчизною. Поляків, з якими нас нероздільні історичні, родинні й звичаєві вузли з’єднують, уважаємо нашими братами, і тільки з ними прагнемо ділити долю цієї спільної нашої вітчизни”, – йшлося в першій публічній заяві “Польсько-русської ради” (згодом “Руського Собору”), що з’явилася під назвою “Adres Rusinów”¹⁵. Поняття “спільна вітчизна”, як і категорія “братерства”, не тільки демонстративно ігнорували вже актуальні для Галичини в середині ХІХ ст. національні (польсько-українські) конфліктні практики, а й були спробою їх заперечити чи навіть активно їм протидіяти. Ці категорії існували ніби поза часом і територією – як універсальні цінності, що поєднували сентимент до “безконфліктного” минулого з тривогами сьогодення і бажаним гармонійним майбутнім¹⁶. Позбавлені часу й простору, ці концепти в плані змістовного наповнення, природно, не могли еволюціонувати. Вони не мали ні змісту, ні процесуального виміру, а визначалися передусім сукупністю текстів, де були відображені індивідуальні світогляди чи навіть ситуативні настрої. Для кожного автора з групи *gente Rutheni*,

¹⁴ Огляд еволюції польського поняття “вітчизни” див.: J. Bartmiński. *Językowe podstawy obrazu świata*. Lublin, 2006. S. 178-185. Пор.: Ф. Сисин. “Отчизна” у політичній культурі України початку ХVІІІ століття // *Україна модерна*. Київ; Львів, 2006. Ч. 10. С. 7-19.

¹⁵ “My bowiem kraj przez nas zamieszkały [uważamy] jako wspólną z Polakami ojczyznę – Polaków, z którymi nas nierozdzielne węzły dziejów, rodziny i zwyczajów łączą, jako braci naszych uważamy, i z niemi tylko losy tejże wspólnej ojczyzny naszej dzielić pragniemy” (*Adres Rusinów // Rada Narodowa* (Lwów). 1848. Nr 17. 11 maja).

¹⁶ Платон Костецький, чи не ключова постать серед галицьких “русинів польської нації”, у листі до Мечислава Романовського від 11 лютого 1858 р. писав: “мушу шукати спосіб для подальшого життя. Було би дуже добре, коли б я сам був задоволений, коли би міг поєднатися з дорогою для мене людиною і водночас був би потрібним вітчизні. Без гроша й без доброї вимови (П. Костецький був заїкою. – М. М.) вже навіть тоді буду щасливим, коли знайду притулок, хліб і могтиму працювати задля братів. Вступлю ж до василянів” (“muszę szukać sposobu do dalszego życia. Wyłoby bardzo dobrze, gdybym sam mógł się połączyć z drogą mi osobą i wraz być użytecznym ojczyźnie. Bez grosza i bez płynnej mowy dość będę szczęśliwym, gdy znajdę ką, chleb i będę mógł pracować dla korzyści braci. Wstąpię więc do Bazylianów”) (ЛНБ. Від. рукописів. Ф. 76 (Павліковські). Оп. 2. Од. зб. 214. Арк. 31). Так поняття “вітчизни” й “братерства” влітали в повсякденні життєві практики, усвідомлювались як такі, що надають сенс життю. “Гостро відчуваю, що кожен має обов’язки не тільки щодо себе, а й щодо вітчизни, що моя особистість повинна розчинитися в тій матері мільйонів” (“Poczuwam się żywo do tego, że

natione Poloni розуміння “спільної вітчизни” й “братерства”, як можна припустити, було різним, але сьогодні виявити ці різниці дуже складно. Тому не дивно, що коли якийсь автор намагався пояснити свої почуття приналежності до спільного польсько-руського простору, то водночас переставав у Галичині бути “русином польської нації”, – ставав або русином-українцем (таких були одиниці), або поляком. Будь-яке пояснення з метою раціоналізувати названі поняття, перенести їх у практичну площину передбачало співвіднесення їх з актуальним, конфліктним політичним середовищем, роз’єднаним у соціальному, ідейному, конфесійному, національному й інших відношеннях. Звичайно, при зіткненні з галицькою реальністю ідея “спільної вітчизни” політизувалася, стаючи тільки одним із елементів строкатого національно-політичного дискурсу Галичини, а відтак втрачаючи притягальну силу й первісну, як здавалося, однозначність і виразність.

Формула етнополітичної свідомості *gente Rutheni, natione Poloni*, яка спиралася на поняття “спільної вітчизни” й категорію “братерства”, була водночас першою новочасною програмою польського руху в українському питанні – спробою розв’язати українське національне питання, виключивши з нього або принаймні мінімізувавши національний елемент. Це чітко помітно в програмних документах польської Центральної Ради Народової у Львові 1848 р., звідки виходили головні сигнали щодо організації середовища осіб з подвійною русько-польською національною свідомістю. Першим у історії новочасної Галичини визнанням з боку польського політикуму факту існування в краю окремого “руського питання” з одночасним його запереченням стала відозва Ради Народової до “братів-русинів” від 9 травня 1848 р. З тексту відозви видно, які великі зусилля над собою була змушена зробити тогочасна польська національно-політична еліта, аби це визнати. Пйотр Василевський, як автор відозви, не приховував мети: “до вас, Брати, відкрити дорогу, по якій ми разом у сердечному порозумінні могли би йти до однієї великої цілі”. Він акцентував на єдності засад цивілізаційного розвитку й відповідальності за збереження чітко неокресленої територіально “спільної вітчизни”: “Руська національність не може мати інших від польської національності потреб. В обох тепер однакові й прагнення, й цілі. Єдність засад є духом, який наскрізь їх пронизує. Братерство з роду й ця єдність засад спаює їх воедино нерозривною ланкою. Кожна з них у повноті своїх прав, вільно розвиваючись, спонукувана взаємним прагненням з усією мужністю буде причинятися до здобуття спільного добра для спільної вітчизни”¹⁷. З Ради Народової виходили головні ініціативи стосовно формування в Галичині середовища *gente Rutheni, natione Poloni*.

Серед осіб *gente Rutheni, natione Poloni* не було єдиної концепції руської історії. Головна розбіжність стосувалася етногенези русинів. Одні вважали їх за походженням тими самими поляками, котрі під впливом скандинавських варягів

---

każdy ma obowiązki nie tylko ku sobie, ale i ku ojczyźnie, że moja jednostka rozplynać się powinna w tej matce milionów”), – писав той-таки П. Костецький у 1857 р. (Там само. Арк. 6 [Лист до М. Романовського, без дати й місця]).

¹⁷ “do was Bracia otworzyć drogę, po którejbyśmy w serdecznem porozumieniu wspólnie do jednego wielkiego podążać mogli celu”; “Narodowość ruska nie może mieć innych od narodowości polskiej

прийняли їхній етнізм, але повністю зберегли слов'янський і антиросійський характер. У XIV ст. вони, мовляв, повернулися під новою назвою ("русини") до польського культурного й політичного простору як його регіональний різновид, а відтак зрослися з поляками в один великий і сильний "польський народ", реалізували одну "польську національну ідею". Представники цієї частини "русинів польської нації" бачили єдиноможливий шлях розвитку русинів в умовах модерних національних викликів у збереженні "братерського" союзу з поляками та активному включенні у формування новочасної польської політичної нації "на просторі нашої спільної матері-вітчизни". Розрив русько-польського "братерського" зв'язку, на їхню думку, загрожував русинам зросійщенням або ж онімеченням¹⁸. Загалом така логіка не передбачала будь-якого розвитку руської національної свідомості з виділенням окремої "руської вітчизни", а "спільна мати-вітчизна" пов'язувалася винятково з польським політичним і культурним простором. Другий погляд зосереджувався на визнанні етнокультурної самобутності руського народу і перспективах його розвитку на засадах співжиття з поляками як цивілізаційно провідної частини. У цьому випадку "спільна вітчизна" розумілася як вигідний для русинів інтелектуально-культурний простір для розвитку мови до рівня літературної, захисту від російської загрози, протистояння в Галичині централістським прагненням Відня. Це був "український сегмент" у формації *gente Rutheni, natione Poloni*. Виражаючи настрої його представників, зазвичай членів українських інституцій, секретар Головної Руської Ради, публіцист і композитор Теодор Леонтович писав у 1848 р.: "Русини напевно хочуть єдності й добра спільної вітчизни, але хочуть єдності моральної, духовної, не фізичної, механічної; хочуть добра спільної вітчизни, в якій себе як народ могли би бачити й пізнати; хочуть бути метою для себе, а не служити іншому народові, навіть брату, засобом; хочуть, аби їхня вітчизна

---

potrzeb – też same są dziś obojga i pragnienia i cele – jedność zasad jest duchem, który je wespół na wskroś przenika – braterstwo z rodu i owa zasad jedność, nierozzerwalnem są spajającym je ze sobą ogniwiem. – Każda z nich w pełniści praw swoich, z całą się rozwijając swobodą, pobudzana współbieganiem przyczynić się tem dzielniej będzie do pozyskania wspólnego wspólnej ojczyzny dobra" (Rada Narodowa do Braci Rusinów [Lwów 9 Maja 1848] // *Rada Narodowa* (Lwów). 1848. Nr 16. 10 maja).

¹⁸ Див., наприклад, публікацію: *Czego chcą Rusini?* // *Gazeta Narodowa* (Lwów). 1848. Nr 146. 20 października; Nr 147. 21 października. Публікація була побудована як звернення "братів ляхів" до "братів русинів". Автор уважав Галицьку Русь "нашим (поляків і русинів. – М. М.) власним домом" і відверто зізнавався, що не розуміє мотивів тих русинів, котрі прагнули відмежуватися від поляків. Він вимагав від них пояснень: "скажіть чітко: чого ж хочете? навіщо розриваєте братні вузли з тими, котрі хочуть втримати вас у лоні спільної матері, вітчизни, взаємною сердечною любов'ю? навіщо від Польщі, вашої й нашої вітчизни, відвертаєтеся, а слухаючи зрадливого голосу чужинців, наших і ваших спільних ворогів, проти ваших братів повстаєте, як мстивий Каїн, на вашу й нашу згубу, і на користь тільки тих нікчемних наших ворогів?" ("powiedźcie jasno: czegoż więc chcecie? dla czego zrywacie węzły bratnie z tymi, którzy was chcą przycisnąć do łona wspólnej matki, ojczyzny, wzajemną serdeczną miłością? dla czego od Polski, waszej i naszej ojczyzny, odwracacie oczy, a słuchając zradliwego głosu cudzoziemców, naszych i waszych wspólnych wrogów, przeciwko waszym braciom powstajecie, jak mściwy Kain, na zgubę waszą i naszą, a korzyść samych tylko tych nikczemnych wrogów naszych?"). Див. також: [J. Horoszkiewicz]. *Gente Ruthenus, natione Polonus. Podstawa do zgody w narodzie*. Lwów, 1871. Підпис: Н. J.

була Швейцарією, що складається з рівних і взаємоповажаючих себе народів, а не Лаконією зі спартанців і гелотів; хочуть бути Народом і знову стати в ряду Народів Європи!!!”¹⁹ Найвиразніше такий підхід до розуміння Галичини як “спільної вітчизни” проявився в діяльності Юліана Лаврівського, віце-маршалка Галицького сейму, ініціатора в 1869 р. невдалої спроби українсько-польського порозуміння²⁰. Представники “українського сегменту” в групі *gente Rutheni, natione Poloni* прилучилися до українсько-російського розмежування, формування в Галичині “малоруської” (українофільської) національно-політичної орієнтації.

Потужним визначником у XIX ст. руського поняття “вітчизни” була Габсбурзька монархія. З точки зору галицького русина, селянина чи греко-католицького священика, австрійська влада пододала хаос останніх десятиліть Речі Посполитої, відновила в руського населення надію на краще майбутнє, підняла його гідність. Усе це робило Габсбурзьку монархію для русинів добрим кандидатом на роль нової “політичної вітчизни”, здатної розв’язати питання їх самозбереження і розвитку. На засіданні Галицького сейму 13 березня 1866 р. відбулася характерна дискусія між двома “русинами польської нації” – Зигмунтом Савчинським і Юліаном Лаврівським. Характерна в тому сенсі, що перший представляв польське бачення національного дуалізму, а другий – українське. З. Савчинський оскаржив австрійську владу “в усуненні всього польського”, цілеспрямованому пригніченню польських національних почуттів. Монархію Габсбургів він називав “дарованою вітчизною”, “мачухою”, котра сприяє “лицемірству й змушує молоді серця до облуди”²¹. Відповідь Ю. Лаврівського була не менш категоричною. Він заявив про тісний взаємовигідний зв’язок галицьких русинів з Габсбурзькою монархією як результат історичної справедливості, бо “все що маємо і чим є, ми повинні завдячувати Австрії, вона є наша мати, а не мачуха”²².

Якщо в Речі Посполитій поняття “вітчизни” мало винятково державно-територіальний, а не національний характер, то в XIX ст., в умовах відсутності польської державності й одночасного інтенсивного формування модерних на-

¹⁹ “Rusini chcą pewnie jedności i dobra wspólnej ojczyzny, ale chcą jedności moralnej, duchowej, nie fizycznej, mechanicznej, ale chcą dobra wspólnej ojczyzny, w którejby siebie jako naród widzieć i poznać mogli; chcą być celem siebie, a nie służyć drugiemu narodowi, chociażby i bratu za środek; chcą, aby ich ojczyzna była Szwajcaryją składającą się z równych i wzajemnie się ceniących narodów, a nie Lacedemoniją złożoną ze Szpartanów i Helotów; chcą być Narodem i stanąć znowu w rzędzie Narodów Europy!!!” ([T. Leontowicz], *Odpowiedź na artykuł o nieistnieniu Rusinów umieszczony w Numerze 2gim Dziennika Narodowego*. [Lwów, 1848]). Див. також: *Sprawy krajowe. Ze Lwowa. Mowa ob. Wienkowskiego // Gazeta Narodowa* (Lwów). 1848. Nr 58-66. 6–15 lipca; K. M. Wienkowskiej. *Oswiadczenie // Dnewnyk Ruskij* (Львів). 1848. Ч. 4. 8 (20) вересня; M. Andrusiak. *Niefortunny rzecznik zgody polsko-ruskiej w r. 1848* (Dr. Cyryl Maksym Wienkowski-Winkowskiy radca austriackiej prokuratorii finansowej w Wiedniu) // *Biuletyn Polsko-Ukraiński*. 1936. Nr 47 (186). S. 486-488; Nr 48 (187). S. 499-500.

²⁰ Докладніше див.: М. Мудрий. Юліан Лаврівський (1821–1873): портрет галицького полонофіла // *Lwów. Miasto – społeczeństwo – kultura*. Kraków, 2005. T. 5: Ludzie Lwowa / Studia z dziejów Lwowa pod red. K. Karolczaka. S. 37-65.

²¹ *Stenograficzne Sprawozdania z trzeciej sesji Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem w roku 1865.–1866*. [Lwów, 1866]. T. 2. S. 999-1007.

²² “My Rusyny jeśmo przywiązani do Austrii, do jej Monarchii, i do ich wysoczajszoho rodu, a to przywiązanie nasze nie jest wypływem jakiejś chwylewej sytuacji, nie jest sztuczne, ani udane, ono jest wnutrennoju zwiazeju naszych narodnych interesiw z interesamy Austrii; ono jest nepokołybywym

ціональних ідентичностей, поняття національної приналежності людей, які населяли територію давньої Речі Посполитої, набули істотного політичного значення. У підсумку об'єктом найвищої лояльності стала нація, а не – як раніше – територія. Яку роль у цій еволюції відіграли “русини польської нації”? Думаю, що вони полегшили в Галичині русько-польське національне розмежування, хоча й прагнули зворотнього. З одного боку, *gente Rutheni, natione Poloni* проголосили примат національності (*natione*) над походженням (*gente*), що повністю відповідало позиції ідеологів новочасного польського чи руського-українського патріотизму XIX ст., але з іншого – продовжували бачити вітчизну як край без меж і кордонів, як позаісторичну сакральну й мітичну категорію. Поза тим, що в основу розуміння цієї вітчизни була покладена “польська ідея”, вони уникали будь-яких інших ідентифікаційних деталей, нехтували величезною масою емпіричного народознавчого матеріалу. У широкому спектрі польських і українських національних й інтернаціональних відповідей на питання про суть вітчизни вона в розумінні “русинів польської нації” набирала форми свідомого чи несвідомого протиставлення щодо всіх нових конфліктних між собою лояльностей. Саме в такому сакральному значенні використав поняття “вітчизни” один із галицьких “русинів польської нації” Теофіл Мерунович у назві однойменної газети, що за його редакцією почала виходити у Львові наприкінці 1874 р. “Велика ідея Вітчизни” повинна була зберегти традиційне галицьке суспільство в його протистоянні новочасним руйнівним, як стверджувалося, тенденціям – революційному соціалізму, матеріалізму, релігійному фанатизму, національно-територіальному сепаратизму: “Серед тих суперечностей, що вже як великі сили шматують людство, на щастя ще проглядає з глибини стара й вічно молода, хоч часто забувана, ідея Вітчизни, котра єдина згуртовує в суспільному порядку ворогуючі елементи. Тільки вона усуває суперечності чи принаймні затирає їх гострі кути, тільки вона може з'єднати суспільства, в яких живе, у гармонійну цілість, незважаючи на різницю рас і національностей, віросповідань, соціальних класів і протилежних, на перший погляд, часткових інтересів; у сумнівах вона присвічує променем надії людям, котрі люблять край і братів, вона є провідною зорею і ушляхетнюючим знаменом для статистів, споруджуючих тривкі витвори”²³.

Поняття “спільної вітчизни” як спадщини Речі Посполитої було своєрідною точкою опори не тільки для групи *gente Rutheni, natione Poloni*, а й – значною мірою завдяки їм – для польських політичних сил загалом. Тому поборення “русинів польської нації” мало для українців (особливо з 1880-х років) принципове значення. Воно психологічно зміцнювало український рух, готувало до відкритого

---

diłom historyi. Bo to je wsio szczo majemo i czym jeśmo, majemo Austrii zawdiaczyty, ona jest nasza maty, ale ne macocha” (Ibid. S. 1008). Див. також: J. Moklak. Stanowisko posłów polskich *gente Rutheni* i ruskich (ukraińskich) w Sejmie Krajowym galicyjskim wobec projektu ustawy o języku wykładowym w szkołach ludowych i średnich w 1866 r. // *Biuletyn Ukrainoznawczy*. Przemyśl, 2002. T. 8. S. 28-41.

²³ “Wśród sprzeczności tych, które już jak siły większe miotają ludzkością, na szczęście przeziiera jeszcze z głębi stara a wiecznie młoda, choć często zapoznawana, idea Ojczyzny, która sama jedna w porządku społecznym spaja skłócone żywioły. Ona jedna godzi sprzeczności lub przynajmniej

національного суперництва. Аби подолати вплив “русинів польської нації” на суспільно-політичну атмосферу в Галичині, “староруська партія” й українські народовці вдавались як до публічного морального осуду (використовували в пресі образливе окреслення “перекинчики”), так і намагалися змінити базові ідеологічні вартості осіб з двоступеневою національною ідентичністю. Показовим прикладом цього стала цілеспрямована заміна в українському національно-політичному дискурсі архаїчного поняття “вітчизна” на модерне і не пов’язане з польською традицією поняття “батьківщина”, яке щораз частіше використовували в широкому значенні як синонім “нації” й писали з великої літери²⁴. У 1879 р. народовці почали видавати для селян газету “Батьківщина”. У програмній статті вказувалося:

Рускій нарѡдъ цѣлый – и простый и письменный – веде теперь велику войну, лютейшу якъ колись зъ Татарами, тяжшу и страшнейшу, нѣжъ коли небудь яка война була. Бо въ той войнѣ, що мы еѣ теперь ведемъ, якъ вороги нашѣ возьмутъ верхъ, то не скѡнчить ся на томъ, що насъ завоюють та стануть нашими панами а мы ихъ пѡддаными; але они намъ выдрутъ все, що маемо, цѣлу нашу батьковщину, нашу землю, нашу худобу, нашу хату, нашу одежу, нашу вѣру и нашу мову – и мы мусимо тогда цѣлкомъ погибати! Не о яку марницу розходитъ ся въ томъ страшномъ бою, але о тое: чи намъ бути чи не бути?... А маемо двохъ такихъ страшныхъ противниковъ: оденъ зъ нихъ, хитрый Жидъ, высосае кровь и зѣѣдае тѣло, другий, гордый Ляхъ, добирае ся и до тѣла и до душѣ²⁵.

Наскільки в Речі Посполитій в основі стереотипу шляхтича-русина *natione Polonus* лежав суспільний компроміс між територіально-національним патріотизмом (мова й віросповідання предків, сентимент до рідних місць і ширше – до “нашої Русі”) і патріотизмом державно-політичним (незалежно від того, чи держава була персоніфікована в особі володаря, чи виступала в новочасному абстрактному образі, шляхтич був зобов’язаний служити їй вірою і правдою), то в XIX ст. група *gente Rutheni, natione Poloni* втратила цю первісну патріотично-творчу нитку й практично відразу перетворилася в знаряддя політиків. Вона стала втіленням, щонайбільше, патріотизму другорядного, застарілого. Особи з двоступеневою національною свідомістю протягом одного покоління були розділені між новочасними національно-політичними угрупованнями – українськими й польськими. Уже під кінець 1860-х років “русини польської нації” сприймалися не тільки руськими, а й польськими угрупованнями як перешкода для модернізації політичного життя Галичини. Своєрідною крапкою в дискусіях про суспільні шанси осіб *gente*

ściera ich ostre kany, ona jedna złożyć może społeczności, w których żyje, w całość harmonijną mimo różnicy ras i narodowości, wyznań, klas społecznych i przeciwnych sobie z pozoru interesów cząstkowych; ona przyświeca w wątpieniu promieniem nadziei ludziom miłującym kraj i braci; ona gwiazdą przewodnią i znamieniem uszlachetniającem dla statystów budujących trwałe dzieła” (Lwów d. 29 grudnia. Wybrawszy za godło naszego dziennika nazwę wielkiej idei: Ojczyzna... // *Ojczyzna* (Lwów). 1874. Nr 1. 29 grudnia).

²⁴ М. Ёсіѡв. Бат’кивщина, виччина, ридный край. Ойчызна в језыку украинским // *Pojęcie ojczyzny we współczesnych јęzykach europejskich* / Red. J. Bartmiński. Lublin, 1993. S. 93-104; Я. Грицак. *Пророк у своїй виччині*... С. 130.

²⁵ До дѣла! // *Батьковщина* (Львѡв). 1879. Ч. 1. 1 жовтня.

Rutheni, natione Poloni в галицькій автономії прозвучали слова одного з ідеологів краківського консерватизму Станіслава Козьмяна в переддень відзначення 300-ліття Люблінської унії: “Ушанування ... за теперішніх обставин не може ... вийти на користь ні справі, ні краю; замість зміцнити наше становище, воно може виявити наші слабкі сторони й замість піднести нас може, радше, уразити національну гідність. Односторонньо, без участі русинів і руських депутатів, відзначаювана річниця унії є, у наших очах, уже не безплідною демонстрацією, а негідною нас комедією, мало не насмішкою над нашим плачевним становищем. Що ж доведе таке ушанування, що підтвердить? Хіба той прикрий для нас факт, що за три роки ми спромогли в цій справі тільки на комедійну виставу цього великого політичного акту і що в цій виставі, не маючи змоги навіть на акторів знайти русинів, ми мусили самі перевдягатися на русинів”²⁶. Нові національні виклики вимагали нових відповідей. Самі “русини польської нації” теж поступово усвідомлювали хиткість свого ідеального образу “вітчизни”. Ян Захаріяевич писав у 1887 р.: “Наші поети кохали вітчизну – мешкаючи від неї здалеку. Я також дуже її люблю, якщо не чую сварок наших лідерів. Добре писати про “батьківський дім”, але коли той дім потребує нового даху, коли під час оновлення даху видно, що розлазиться каркас, коли сусід безправно втискається під накриття і треба втікати до суду, аби захищав “батьківський дім” від кривди й загарбання ... – то такий “батьківський дім” любити дедалі важче!”²⁷.

Остаточна десакралізація поняття “вітчизни” (“спільної вітчизни”), як розуміли його “русини польської нації”, відбулася на початку ХХ ст. Вона була пов’язана з переходом галицьких українських інтелектуалів до нового (замість “Русь”, “русини”) етновизначального терміна – “Україна”, “українці”. Парадокс полягав у тому, що первісно ініціаторами поширення в Галичині нового етноніма були саме “русини польської нації”, які в такий спосіб прагнули тоді підірвати серед українського населення краю російські впливи і зберегти Русь у рамках польської політичної та культурної традиції. Ініціатива щодо поширення терміна “українсько-руський”, як слідом за І. Франком вважають дослідники, належала тут Павлинові Свенціцькому, потомку гетьмана Івана Виговського²⁸. Редагований

²⁶ “Obchód ... w dzisiejszych okolicznościach, nie może ... wyjść na dobre ani sprawie, ani krajowi, że zamiast wzmocnić nasze położenie, odkryć może tylko słabe nasze strony i zamiast podnieść nas, uwłaczać raczej może godności narodowej. Rocznica Unii jednostronnie obchodzona, bez udziału Rusinów i posłów ruskich, jest w naszych oczach już nie śmiesznością, już nie bezowocną demonstracją, ale niegodną nas komedią, ale prawie urąganiem z naszego oplakanego położenia. Cóż podobny obchód dowiedzie, coś stwierdzi? Chyba ten przykry dla nas fakt, że od trzech set lat zdobyliśmy się w tej sprawie jedynie na komedianckie przedstawienie tego wielkiego aktu politycznego, i że w tem przedstawieniu nie mogą nawet na aktorów dostać Rusinów, musielibyśmy sami przebrać się za Rusinów” (S. Koźmian. Przegląd polityczny. Kraków 31 lipca // *Przegląd Polski* (Kraków). 1869. Zesz. II: sierpień. S. 352).

²⁷ “Poeci nasi kochali ojczyznę – mieszkając od niej zdala. Ja także ją bardzo kocham, jeżeli nie słyszę kłótni naszych prowodyrów. Ładnie się pisze o “domku ojczystym”, ale jeżeli ten domek potrzebuje nowego dachu, jeżeli dając mu dach nowy widzi się, że mu żebra wypadają – jeżeli sąsiad wciska się pod okap nieprawnie i trzeba do sądu uciekać aby ten “dom rodzinny” bronił od krzywdy i zaboru ... – to ten “dom rodzinny” kochać co gorsze staje!” (ЛНБ. Від. рукописів. Ф. 76 (Павліковські). Оп. 2. Од. зб. 576. Арк. 36 зв. [Лист до Мечислава Павліковського, Радимно, 2 серпня 1887 р.]).

ним із 1866 р. львівський журнал “*Sioło*” був присвячений “справам людовим українсько-руським”. Повний заголовок журналу був таким: “*Sioło. Pismo zbiogowe, poświęcone rzeczom ludowym ukraińsko-ruskim*”. У цьому випадку історія зіграла з “русинами польської нації” злий жарт. На зламі XIX–XX ст. їх ініціатива завдяки зусиллям історика Михайла Грушевського, письменника Івана Франка і греко-католицького митрополита Андрея (Шептицького) була підхоплена новим покоління української інтелігенції в Галичині, що сприяло не тільки українсько-російському розмежуванню, але також знищенню решток річпосполитського простору. Найпоследовніше в цьому напрямі діяв М. Грушевський, який використав увесь інструментарій історичної науки для обґрунтування національних поділів у межах колишньої Речі Посполитої та пошуку там же антипольських союзників для українців. На початку 1909 р. він опублікував резонансну статтю “Україна, Білорусь, Литва”, де доводив історичну природність українсько-білорусько-литовського союзу проти, з одного боку, “російського централізму і великоросійського націоналізму”, а з іншого – “польського пановання, що раз ураз пробувало звязати ся в союз з російським режимом против сих національних змагань”. Співпадіння етнографічних територій з програмами національно-державного будівництва та дуже вузькі “мішані погранича” між українцями, білорусами й литовцями, на думку М. Грушевського, виключали в майбутньому конфлікти між ними. Це був недвозначний натяк на суспільну шкідливість подвійної ідентичності й потребу чіткого національного розмежування. Вітчизна повинна була мати однозначний національно-етнографічний вимір: “Спільний шлях стелить ся всім тром народностям. Спільні цілі їм присьвічують. Рахунків між собою вони не мають. Кожда стоїть на своїй етнографічній території, а мішані погранича так невеликі, що ледви чи викличуть коли небудь якісь серйозніші спори чи напруження супроти далеко важніших проблем внішніх відносин і спільних інтересів, які вжуть усіх трох пасербів історичної Польщі і бюрократичної Росії”²⁹.

Категорія “вітчизни” була ключовою в безрезультатно твореній групою *gente Rutheni, natione Poloni* ідеології двоступеневої русько-польської національної свідомості. Сильний наголос на чітко неокресленій “спільності” цієї вітчизни свідчив про те, що “русини польської нації” насправді мали велику проблему з точкою

²⁸ С. П. Наконечний. *Чому русини стали українцями* / Передм. Я. Дашкевича. Вид. 3-є. Львів, 2001. С. 307-308. Див. також: В. Радзикович. Павлин Свенціцький. Публіцистична, наукова та літературна його діяльність // *ЗНТШ*. 1911. Т. 101. С. 109-129; Т. 102. С. 127-147; Т. 103. С. 113-190. По суті, термін “українсько-руський”, що його використав П. Свенціцький у 1866 р., узагальнив послідовно пропаговану “русинами польської нації” протягом попередніх двох десятиліть ідею українсько-руської (чітко відмінної від російської, але неконфліктної з польською) ідентичності. Ця ідея, скажімо, відображена в публіцистиці членів і прихильників “Руського Собору” 1848 року та його друкованого органу – “Дневника руського” під редакцією Івана Вагилевича. (Див., наприклад: *Słowo o Rusy i jej polityczeskom stanowyszczy // Dnewnyk Ruskij* (Львів). 1848. Ч. 6. 22 вересня (4 жовтня); ч. 7. 29 вересня (11 жовтня); ч. 9. 13 (25) жовтня. – Підпис: Ф. Н.). До середини 1860-х років “українсько-руська” концепція набула рис національно-політичної та культурної ідеології, а це вимагало відповідного понятійного втілення.

²⁹ М. Грушевський. Україна, Білорусь, Литва // *Діло* (Львів). 1909. Ч. 29. 9 лютого (27 січня).

опори патріотичних почуттів. По суті, єдиним образом вітчизни для представників цієї групи була давня Річ Посполита, тоді як швидко прогресуюча в Східній Європі формула національної державності виявилася для них непринятною. Упертий наголос на метафізичному розумінні “вітчизни” загальмував модернізацію національної свідомості серед групи *gente Rutheni, natione Poloni*. Тому не дивно, що жертвовно-поривча інтерпретація вітчизни без кордонів дуже швидко – протягом одного покоління – перетворилася в характерну рису архаїчного мислення. Водночас треба зауважити, що часто використовуване особами “русинами польської нації” поняття “вітчизни” актуалізувало в русько-українському суспільстві Галичини дискусії про нову форму патріотизму, призвело до прийняття українськими національними колами новочасної концепції “батьківщини”, яка не була безпосередньо пов’язана з польською політичною і культурною традицією.